

**ANTİ AYRIMCI PROGRAMLARIN OKUL ÖNCESİ SINIFLARDA
UYGULANMASININ AVANTAJ VE SINIRLILIKLARI**

*ADVANTAGE AND LIMITATIONS OF APPLICATION OF ANTI-BIAS
PROGRAMS IN PRE-SCHOOL CLASSES*

Uygar BAYRAKDAR*, Berrin AKMAN**

*Geliş Tarihi: 12.02.2020
(Received)*

*Kabul Tarihi:02.11.2020
(Accepted)*

ÖZ: Bu çalışmada Anti Ayrımcı ve Çok Kültürlü eğitimin ne olduğu, alan yazında nasıl tanımlandığı, Anti Ayrımcı Programların ön koşullarının ne olduğu, hangi bileşenlerden oluştuğu, neleri hedeflediği ve hangi paydaşlardan yararlandığı yer almaktadır. Ayrıca Anti Ayrımcı Programlarda yer alan kişilerin ve uzmanların rol ve sorumluluklarının ne olduğu, bu programlar uygulanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmıştır. Bunların yanı sıra “*Anti Ayrımcı Programların*” okulöncesi sınıflarda uygulanmasının yarattığı avantajlar ve sınırlılıkları alan yazında yer alan görüşlere göre derlenmiş ve yorumlanmıştır. “*Anti Ayrımcı Programların*” okulöncesi sınıflarda uygulanmasının yarattığı avantajların ortak yönü olarak eğitim ortamlarında kültürel ve bireysel farklılıkların temsilinin artıyor olması ve buna bağlı olarak eğitim öğretim sürecinde hem sosyal hem akademik çıktılarının olumlu etkilenmesi olarak görülebilir. “*Anti Ayrımcı Programların*” okulöncesi sınıflarda uygulanmasının yarattığı dezavantajların ise alan yazına göre daha çok içerik, materyal, süre ve bilinç eksikliği ekseninde yer aldığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Anti ayrımcı eğitim programları, ön yargı önleyici müfredat, çok kültürlü eğitim, erken çocukluk eğitimi, eğitimde fırsat eşitliği

ABSTRACT: This study includes what Anti-Bias and Multicultural Education is, how it is defined in the literature, what preconditions of Anti-Bias-Programs are, from which components they are formed, what they are aiming for and which stakeholders they are benefiting from. Also, what the roles and responsibilities of people and experts in Anti-Discriminatory Programs are, what should be considered when applying these programs are explained in this study. In addition to these, the advantages and limitations of the implementation of “*Anti-Bias-Programs*” in kindergartens have been compiled and interpreted according to the opinions in the literature. As a common feature of the advantages created by the implementation of “*Anti-Bias-Programs*” in kindergartens, it is seen that the representation of cultural and individual differences in education environments is increasing and accordingly both the social and academic outputs in the education and training process are positively affected. We can say that the disadvantages created by the

* Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, uygar.bayrakdar@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6310-6492.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, bakman@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5668-4382.

implementation of "Anti-Bias Programs" in kindergartens are more in the axis of content, material, duration and lack of consciousness according to the literature.

Key Words: Anti-bias education programs, the curriculum preventing bias, multicultural education, early childhood education, equal opportunities in education

1. GİRİŞ

Kendi etrafında durmadan dönen dünyamızın bu yanıltıcı tekdüzeliği, insanoğlunun başlattığı küreselleşme süreci düşünüldüğünde oldukça masum bir farklılık gibi görünmekte. Oysaki küreselleşen dünya uç noktalarda fark yaratan insanların başarılı görüldüğü kısmen yanıltıcı bir düzen içermektedir. Tam olarak bu noktada farklılığın hangi nitelikte gerçekleştiği başlangıçta masum gibi görünen iyi-kötü, doğru-yanlış, başarılı-başarısız gibi ayrımlar yapmaya yarasada küreselleşme sürecinde her geçen gün daha çok belirginleşen kültürel, sosyo-ekonomik, fiziksel yeterliliğe dair farklılıklar beraberinde ayrımcılık sorununu doğurmuştur. Ayrımcılığın ortaya çıkmasında önyargı içeren tutumların hazırlayıcı bir rol üstlendiği güçlü bir gerçektir ve alan yazında önyargı terimi Paker (2012) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır; "*Önyargılar, gündelik hayatımızda ve ilişkilerimizde olduğu gibi sosyo-politik dinamiklerde de sık sık karşımıza çıkan ve çeşitli ayrımcılıklara neden olabilen tutumlardır.*"

Aslında "*Ayrımcılık*" en çok adli süreçler dâhilinde hukuksal boyutta ya da toplumsal eşitliğin bozulduğu anlarda aklımıza gelen bir olgu olsa da (Göregenli, 2012) toplumsal yaşamın hemen hemen her alanında ve anında pek çok değişkenden kaynaklı "*ayrımcılık*" içeren davranışlara ya maruz kalırız ya da bu davranışları gözlemleriz belki de farkında olarak ya da olmayarak bu davranışları sergileriz.

Cinsiyet, vücut tipi, saç-göz-cilt rengi, boy ve kilo vb. şeklinde fiziksel özellik olarak sıralanabilecek özellikler insanın türüne has bir takım fiziksel değişkenler iken, mizaç, dil, kültür, dini inanç vb. olarak da sıralanabilen değişkenler ise insanın sosyal bir varlık olmasından kaynaklanan değişkenlerdir (Katz, 1981). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (1950) cinsiyet, etnik köken, renk, dil, dini inanış, her hangi bir görüş, azınlık olma durumu, maddi güç, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı ötekileştirme içeren tutum ve davranış-lar ayrımcılık olarak kabul edilmiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2010). Bu nedenle çağdaş topluma ait modern hukuk sistemi insanlar arasında yer alan tüm fiziksel ve sosyo-kültürel çeşitliliğe rağmen insanların tümünü eşit olarak görmekte ve ayrımcılığı yasaklamaktadır. Modern toplum ve hukuk ayrımcılık yasağının kaynağını dolayısıyla eşitlik ilkesine dayandırmaktadır (Göregenli, 2012). Eşitlik ilkesine göre bireylerin tüm farklılıklarına rağmen temel insan hakları olarak sosyal hayat, sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri gibi alanlarda fırsat eşitliğine sahip olmaları gerekmektedir.

İçinde yaşadığımız modern zamanda küreselleşme pek çok alanda baş döndürücü bir hızla gerçekleşmektedir (Cırık, 2008). Ancak günümüzde artan işsizlik ve fakirlik, sosyal izolasyon ve adaletsizlik, iş gücü olarak çocuk istismarı gibi pek çok sosyal problemin de (Şişman, 2014) küresel bir boyut kazandığı somut bir gerçek. Bu durum yine de gelişimi göz ardı etmek veya kendimizi korumak adına kendimizi kapatmak anlamına gelmemelidir (Cırık, 2008). Bu nedenle tüm bu eşitsizlikler ve eşitsizliğin yarattığı ayrımcı durumları önlemek için en güçlü yöntem olarak “eğitim” olgusuna sığınmalıyız. Bilindiği üzere erken dönemde alınan eğitim bireyin ileriki hayatında belirleyici rol üstlenmektedir. Bu nedenle ayrımcılığı önlemede en güçlü yöntem olan eğitimin içeriğinin de anti ayrımcı bakış açısı ile düzenlenmesi ve bu amaca hizmet edecek programların özellikle okul öncesi dönemden başlayarak uygulamaya konması gerekmektedir. Bu aşamada cevaplanması gereken soru “*Anti ayrımcı eğitim nedir ve nasıl olmalıdır?*” sorusu olmaktadır.

2. ANTİ AYRIMCI EĞİTİM YAKLAŞIMI

Eğitim sürecinde bu sürecin ana öznesi olan insanoğlunun bazı negatif yönlerinin göz ardı edilmemesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü insanoğlu negatif bir tutum olarak daha ziyade benmerkezci davranma eğilimi içerisindedir. Bu eğilim insanların kendi cinslerine bazı durumlarda olması gereken değer ve önemi vermeme sorununu doğurmaktadır (Zeytinoğlu, 2010). Ancak bu demek değildir ki insanın doğasından kaynaklı gibi görünen bu eğilimin değişmeyeceğini düşünerek üzerine gidilmesin. Tam olarak bu noktada ihtiyacımız olan bizi araştırmaya, irdelemeye, eleştiri yapmaya ve sosyal bir takım sorumlulukları üstlenmeye yönlendiren bir eğitim sistemidir (Güven, 2005). Eğitim bir sistem olarak kişilerin ait oldukları toplum içerisinde üretken bir birey olmaları ayrıca toplumun diğer fertleri ile uyumlu bir hayat sürebilmeleri için kişilerin ait oldukları kültürel yapıyı anlamalarını sağlamalıdır (Cırık, 2008). Post modern dünyanın eğitim anlayışında yer alan en önemli amaç farklı durumlara uyum gösterebilen, makul, esnek ve açık düşünce geliştirebilen bireyler oluşturmaktır. Çünkü daha önce bahsetmiş olduğumuz pek çok nedene dayalı olarak geliştirdiğimiz kalıp yargılar, varsayımlar, genellemeler ve ön yargılar çevremizi ve dünyamızı nasıl anlamlandırdığımızı daha da önemlisi davranışlarımızı şekillendirmektedir (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). İnsanoğlunun bu eğiliminin yol açtığı engelleri önlemek ve yapıcı duygu ve davranışlara evriltmek için ihtiyacımız olan farklılıkları zenginlik gören, kapsayıcı, ayrıştıran değil birleştiren, bireysel farklılıklara önem veren, ön yargısızlığı sağlayan ama ön yargı ve ayrımcılık içeren davranış ve tutumlar ile de mücadele eden ve bu amaçları gerçekleştirirken erken müdahale anlayışını da amaç edinen programlardır. Çünkü ayrımcılık içeren tutum ve davranışları sergilememe insan hakları temelinde hayat bulan bir kavramdır (Zeytinoğlu, 2010).

Önyargısız tutum ve davranışlar bunu sağlayan bakış açısı ve anlayışın sonucu olması nedeni ile sahip olunan bu bakış açısı farklılıkların konu edildiği ayrımcılık ile baş etmede yegâne ışık kaynağı olmaktadır. Ayrıca bu farkındalık, farklılığı ve çeşitliliği bir öğrenme fırsatı olarak görmeyi de temin eder (LeeKeenan, ve Nimmo, 2016). Çıkış noktası içerisinde cinsiyet, etnisite, sosyal ekonomik statü, yetersizliğe sahip olma gibi durumların vurgulanmasını doğru bulmayan eleştirel eğitim teorisi ve sosyal biliş teorisine dayandıran “*Anti Ayrımcı Eğitim Programı*” çocuğu merkeze alması ve çocuğun toplumsal sorunlara duyarlı bir birey olmasını hedeflemesi bunları yaparken araştırmaya dayalı eleştirel bir yol benimsemesi ve çok kültürlülüğü desteklemesi açısından yukarıda bahsi geçen beklentileri karşılamaya en çok yaklaşan programdır (Güven, 2005).

Anti ayrımcı eğitim programları alan yazında, çocukların kimliklerini geliştirdikleri, çeşitlilik-farklılık ve önyargı konusundaki sorularını, gözlemlerini ve fikirlerini yansıtabildikleri, çoğunluk ve azınlık arasında yer alan güç ilişkilerini araştırmayı ve yok etmeyi “*izimler (-ism)*” ile mücadele etmeyi içeren bir eğitim şekli dahası bir aktivist yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Derman-Sparks, 1989; Janmohamed, 2005; Derman-Sparks ve Edwards, 2010). Tanımlardan anlaşılacağı üzere anti ayrımcı çok kültürlü eğitimin bileşenleri insan hakları, kültürel çeşitlilik, eğitimde fırsat eşitliği, çeşitliliği anlama ve yansıtma olarak karşımıza çıkmaktadır (Cırık, 2008). Alan yazında eğitimde fırsat eşitliği, tüm çocukların en üst düzeyde potansiyellerini geliştirmeleri için eşit fırsatlara erişebilmesi anlamına gelir (Bennet, 1986). Eğitimde eşitliği sağlamayı amaçlayan anti ayrımcı programlar, hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından eleştirel düşünme ve problem çözmeyi gerektirir (Derman-Sparks, 1989). Dolayısıyla bu programlarda yer alan çocukların çeşitliliği kasıtlı olarak dayatması yerine çeşitliliği uyum ile yaşayarak toplumun çeşitliliğini yansıtmaya önemlidir (Patnaik, 2003).

Çok kültürlülük içerisinde anti ayrımcılığı hedefleyen eğitim oluşumu ilk kez 1950’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Ancak anti ayrımcı eğitim felsefesinin yaygınlık göstermesi ve gelişmesi 1970’li yıllara kadar istenilen düzeyde olmamıştır. Anti ayrımcı eğitim yaklaşımının bir eğitim programı haline getirilmesi ise 1989 yılında “*Derman-Sparks ve ABC Task Force*” sayesinde gerçekleşmiştir (Güven, 2005). Anti ayrımcı-çok kültürlü eğitimin savunucuları, tüm ırksal / etnik gruplar arasındaki çatışmayı hafifletebilme potansiyeline umut beslemekte (Patnaik, 2003) ve aynı zamanda, farklı kültürlerin saygı ve beğenisine ve ırk, etnisite, din vb. diğer farklılıklara ilişkin doğru bilgi, tutum ve becerilerin öğrenilmesine atıfta bulunmaktadır (Abdullah, 2009).

Çoğu büyük toplum, çoğunlukla alt kültürlere veya bir grup parçası olan daha büyük bir kültürden ayrılan farklı davranış ve inançlara sahip gruplara sahiptir. Alt kültür, üyelerinin yaşı, ırkları, etnik kökenleri veya sınıfları nedeniyle farklı olabilir. Bir alt kültürü belirgin olarak nitelendiren nitelikler estetik, dini,

mesleki, politik, cinsel veya bu faktörlerin bir birleşimi olabilir (Janmohamed, 2005). Bu nedenle dünya çapında erken çocukluk eğitiminin en temel amaçlarından bir tanesi kültürler arası farkındalık yaratarak (Bell, Jean-Sigur ve Kim, 2015) ayrımcılık içeren davranış ve tutumların ortaya çıkmasını önlemektir. Bu bakış açısına göre erken çocukluk eğitimi bir anti ayrımcı program olarak değerlendirilebilir.

Bir anti ayrımcı müfredat programının grubun özelliklerine göre uyarlanması ve uygulanması bir süreçtir ve bu süreçte öğretmenlerin müfredatı çocukların değişen ihtiyaçlarına ve farklılıklarına göre uyarlamaları, ebeveynler ile önem arz eden konularda iş birliği içinde olmaları ve anti ayrımcı konulara ilişkin öğretmenlerin kendi bilinçlerini geliştirmelerini gerektirmektedir (Lin, Lake ve Rice, 2008). Ancak şu unutulmamalıdır ki farklılıkları saygı ile karşılayabilme ve çeşitliliği anlama çocukluk çağının erken zamanlarında edinilmesi gereken sosyal gelişim alanına ait bir gelişimsel görevdir. Bu nedenle erken dönemde verilmeye başlanacak etkin bir farklılıklara saygı eğitimi anti ayrımcılığı benimsemiş, çeşitliliği zenginlik olarak algılayabilen bireylerin yetiştirilmesini muhtemel kılabilir (Ekmişoğlu, 2007).

2.1. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programları

Egemen kültür merkezli erken çocukluk programlarında öğretmenler, alt kültür gruplarından gelen çocukların düzeylerini değerlendirmek için hâkim grup kültürüne dayanan kıstasları kullandıklarında pek çok çocuğun gerçek kabiliyet ve gelişim düzeylerini görmede başarılı olamazlar. Bu durum aynı zamanda egemen kültür grubundan gelen çocukların daha başarılı, alt grup kültüründen gelen çocukların ise daha dezavantajlı olmasına sebep olur (Derman-Sparks, LeeKeenan ve Nimmo, 2014). Kuşkusuz bütün çocuklar bu durumdan zarar görür. Örneğin beyaz veya erkek oldukları için üstün olmaya inanmayı öğrenmek büyüyen ve gelişen çocuklar için gerçekliği bozan bir etki yaratır. Oysaki küçük çocuklar önyargısız kimlik, tutumlar ve davranışları oldukça başarılı bir şekilde gelişimleri ile doğru orantılı olarak edinebilirler (Derman-Sparks, 1989).

Çocukların beşeri farklılıklara karşı farkındalık seviyeleri, gelişim seviyeleri ile doğru orantılıdır (Derman-Sparks, 1989; Kieff ve Wellhousen, 2000) ve bir çocuğun sosyal bir grubu tanımlayabilmesi için gruplar arasında belli ipuçlarına dayanarak ayırım yapabilmesi gerekir. Ayrıca yapılan araştırmalar üç ya da dört yaşlarında birçok çocuğun cilt rengine ve diğer ırk ipuçlarına farklı tepkiler verdiğini göstermektedir (Katz, 1981). Anaokuluna devam eden çocuklar, hem benzerliği hem de farklılığı yansıtan kavramlar hakkında temel bir anlayış geliştirdikçe, bu bilgiyi, insanların birbirlerinden farklı yönlerini belirlemek için de kullanırlar (Kieff ve Wellhousen, 2000), ayrıca insanlar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri gözlemleyerekde bu farklılıklar ve benzerlikler hakkında sözlü ve sözsüz mesajları bir anlamda özümseyerek öğrenirler (Derman-Sparks, 1989). Okul

çağına geldikçe, çocuklar detaylar ve ayrıntılar konusunda artan bir bilince sahip olurlar ve bilişsel olarak etnik köken ve cinsiyet gibi faktörlerin değişmez olduğunu anlamaya başlarlar (Kieff ve Wellhousen, 2000).

Vygotsky'e göre çocuğun bilişsel gelişiminde eğitimin yeri çok büyüktür ve eğitim çocuğa onun bilişsellğine hizmet eden kültürel bilişsel araçlar sağlar (Arievitch ve Stetsenko, 2000). Bu nedenle öğretmenler, çocukların farklılık ve çeşitlilik ile ilgili sorularını cevaplamaya ve çocukların bu konuda ki gözlemleriyle ilgili konuşmalarına açık olmakla birlikte çocuklarda gözlemledikleri önyargı içeren davranış ve tutumlara hafifçe meydan okumaya da hazır olmalıdır (Kieff ve Wellhousen, 2000). Ayrıca çok kültürlülüğü, farklılığı ve çeşitliliği müfredat içerisinde ayrı bir konu gibi işlemek yerine, sürdürülen programın ana felsefesi haline getirmek en doğrusudur (Cırık, 2008)

Stratejik bir değişim süreci başlatılmak için “*Anti Ayrımcı Erken Çocukluk Programı*”, insanların, ilişkilerin, kaynakların, engellerin, olanakların ve güç dinamiklerinin karmaşık bir sistemi olarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle programın nerede durduğunu ve bu anti ayrımcı programın uygulanma sürecinde neye dikkat etmeniz gerektiğini bilmemiz gerekir (Derman-Sparks, Nimmo ve LeeKeenan, 2015). Özellikle “*Temel Özgürlük Anlayışı ve Uygulaması*” anti ayrımcı eğitimin temel yapı taşlarından biridir. Bu nedenle programın hedeflerinden bazıları her çocuğa kendine güvenen bir öz kimlik oluşturmak, çeşitlilik ile rahat ve empatik bir etkileşim geliştirebilme becerisi kazandırmak, haksızlık ve adaletsizlik ile mücadele etme becerilerini geliştirmek şeklinde sıralanabilir (Derman-Sparks, 1989). Anti ayrımcı ve ön yargı önleyici, eşitlik temelli çok kültürlü eğitim öğretmenlere, ebeveynlere, ailelere ve topluma dahası çocuklara farklılığa saygı duymayı öğretmekte etkilidir. Bu saygıya sahip toplum ve çocukların anti ayrımcı davranış ve tutumları ayrımcılığa maruz kalan kişilerin üzerlerinde hissettikleri ağır baskının azalmasında önemli rol oynar (Pacino, 2008). Bu nedenle anti ayrımcı eğitim programları pek çok gelişmiş ülkede (Kanada, Avustralya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri vb.) okul öncesi eğitim programıyla bütünleştirilmiş uygulanmaktadır (Güven, 2005).

Günümüzde farklılıklara saygılı ve kabul edici olma anlayışı geçmişe nazaran oldukça önem kazanmıştır. Bir anlamda toplumsal barış ve uzlaşımın sağlanması erken çocukluk döneminde bu anlayışın sağlanmasına bağlıdır. Dolayısıyla bu anti ayrımcı ve çok kültürlü tutumun eğitim programlarına dâhil edilmesi eşitsizliğe karşı koyan, farkındalığı ve anlayışı yüksek, sorumluluk alabilen bireylerin yetişmesinin önünü açacaktır (Güven 2005).

Öğretmenler anti ayrımcı müfredatları kendi programlarına dâhil etmeye başladıklarında dört aşamadan geçerler. Bu aşamalar Hohensee ve Derman-Sparks'a (1992) göre şöyledir;

- Paydaşlar (aile, okul, çocuklar vb.) ile iş birliği kurarak, sınıf içi gözlemler yaparak, fırsat öğretimini sunarak, sınıfın fiziki özelliklerini ve eğitim materyallerin de yer alan çeşitliliği sorgulayarak iklim oluşturma

- Fırsat öğretiminde diğer öğretmenlerin görüşlerine başvurarak, sınıf içi gözlemler yaparak, sınıfa uzman veya vb. birilerini davet ederek, ebeveyn katılımını sağlayarak, veli toplantıları düzenleyerek, bültenler hazırlayarak, sistematik olmayan uyarılama yapma

- Hangi farklılık ve konu alanlarında çalışmak gerektiğini belirleyerek, bu anlamda çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına göre hedefler oluşturarak, ilgili hedeflerin müfredata uyarlamasını yaparak ve ebeveyn katılımını sürdürerek sistematik uyarılama yapma

- Ortaya çıkan yeni soru ve ihtiyaçlara istinaden yeni etkinlikler planlayarak çocukların öğrenmesini desteklemek ve devamlı kılmak, anti ayrımcı programı sınıfın rutini haline getirmek, aile katılımını destekleyerek ve ailelerle iş birliği kurarak, bütünleştirmeyi sürdürmek.

Anti ayrımcı çok kültürlü bir erken çocukluk eğitimi programının uygulanması sürecinde kullanılan materyaller de oldukça önemli yer tutmaktadır. Hall (1999) anti ayrımcı bir sınıfta yer alması gereken eğitim materyallerini şöyle açıklamıştır (akt. Ekmişoğlu, 2007);

- Kimlikli bebekler,
- Farklı kültürlere ait mutfak eşyaları, menüler ve yiyecekler,
- Farklı kültürlere ait yöresel eşyalar, bebek eşyaları ve elbiseleri,
- Farklı ülke ve insanlarına ait fotoğraflar-posterler, sanat türleri, oyuncaklar, müzik aletleri, şarkılar, oyunlar ve kuklalar vb.

2.2. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarının Hedefleri

“*Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programları*” sosyal sorumluluk farkındalığını geliştirmeyi ve bunu sağlarken edilgen değil aktif bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Etkileşimcilik programın diğer felsefi dayanaklarından biridir ve özellikle çocuk ve topluma ait yapılar arasında yer alan etkileşim oldukça önemlidir (Güven, 2005). Çocuklarda bilgi alt yapısı güçlü, özgüveni yüksek bir kimlik oluşturmak, çocukların farklılıkları olan bireylerle rahat, empatik bir etkileşim kurmalarını sağlamak, çocuklarda önyargılara ilişkin eleştirel düşünebilmeyi sağlamak ve çocuklara kendisine ya da bir başkasına ilişkin önyargılara, ayrımcılıklara karşı mücadele edebilme kabiliyeti kazandırmak, ayrımcılığa karşı başkaları ile birlikte mücadele etmek (Hohensee, Bisson, Derman-Sparks, 1992; DermanSparks ve Edwards, 2010) diğer temel hedefler arasındadır. Bu hedef kümeleri, etnik ve kültürel okur-yazarlık, kişisel gelişim, tutum ve değerlerin açıklanması, çok kültürlü sosyal yeterlilik, temel becerilerin yeterliliği, eğitim eşitliği (Gay, 1994) çıktılarını beraberinde getirmektedir.

Ön yargısızlığı gerçekleştirme ve çok kültürlülüğe karşı olumlu tutumlar ve davranışlar geliştirmek için yetkin olmaya dayanan (Tarman ve Tarman, 2011) Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarının hedeflerine ulaşması için uygulama sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı noktalar mevcuttur. Bu noktalar alan yazında şu şekilde sıralanmıştır (Corso, Santos ve Roof, 2002);

- Kültürel çeşitliliği yansıtan eğitsel materyaller kullanmak (grafikler, illüstrasyonlar, fotoğraflar vb.)
- Materyalleri gereken durumlarda yeniden uyarlamak ve düzenlemek
- Materyalleri farklı formatlarda sunmayı denemek (yazılı, sesli, görsel)
- Programda yer alan terimleri açıklayan bir sözlük kullanmak
- Vaka incelemelerinden yararlanmak
- Programda yer alan personeli eğitmek için programlar düzenlemek
- Programın uygulandığı kültüre daha iyi uyarlanabilmesi için yerel uyarlama yapabilecek bir ekip oluşturmak
- Anadili farklı eğitim dilinden farklı olanlar için tercümanlar vasıtasıyla materyali ve içeriği uygun dile çevirmek
- İki dilli ve iki kültürlü profesyonellerin kullanımı yoluyla materyali başka bir dilde sunmak

2.3. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarında Eğitimcilerin Görevleri

Erken çocukluk eğitiminde bir eğitimcinin rolü, küçük çocuklara duygusal açıdan destekleyici bir ortam yaratma sorumluluğu ile şekillenmektedir. Çoğu zaman, erken çocukluk eğitimcileri, çocuklarla tartışmalar gerçekleştirme veya uygun davranışı modelleme yoluyla çocuklara ahlak ve değerler konusunda bir temel kazandıran ebeveynlik misali rol üstlenirler. Erken çocukluk eğitimcileri, küçük çocukların gelişiminde etkili bir rol oynama kapasitesine sahiptir. Erken çocukluk eğitimcileri, çocuklarla ilişkiler kurma sürecinde, bir çocuğun gelişimini destekleme ve etkileşime girme yeteneklerine bağlı olarak çocuğun kendine olan güveni artırabilir veya azaltabilir. Bir eğitimcinin rolü çocukların güvende olmasını ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamayı gerektirdiği için karmaşık sorumlulukları içerir. Ayrıca eğitimciler çocuklara teşvik edici ve duygusal olarak besleyici bir ortam sağlamaktan sorumludurlar (Janmohamed, 2005). Bu nedenle öğretmen eğitimi çok kültürlü eğitim yaklaşımının önemle üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Çok kültürlü toplumlarda öğretmenin çok kültürlülüğe cevap verebilecek niteliklere sahip olması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde kültürel çeşitlilik ile ilgili farkındalık, bilgi ve beceriler bir eğitimcide bulunması öncelikli özellikler olarak görülmektedir (Polat ve Kılıç, 2013). Bu bağlamda ilgili özellikler olarak, öğretmenlerin sınıflarında anti ayrımcı resimli kitaplara yer vermesi, daha kolay konular ile tartışma fırsatı yaratarak çocukların eleştirel düşünmesi için fırsatlar oluşturması, tartışmalı bir durum

oluştığında konuyu kapatmak yerine rahat bir vücut dili kullanarak sorular ile konunun üzerine gitmesi vb. şeklinde söylenebilir (<https://lesley.edu/article/teaching-young-children-to-understand-and-accept-differences>).

Bilindiği üzere çocuklar sınıflarımıza gelmeden daha pek çok önyargı ve yanlışlıklar geliştirmeye başlarlar (Barta ve Winn, 1996). Bu nedenle okul öncesi öğretmenleri çok kültürlü anti ayrımcı eğitim programlarında oldukça önemli rol ve sorumluluklara sahiptirler (Phoon, Abdullah ve Abdullah, 2013). Önyargı önleyici lider olarak erken çocukluk eğitimcisinin, sınıfında karşılaşacağı ayrımcı ve ön yargı içeren davranış ve tutumların yaratacağı karmaşıklıkla uğraşmaya istekli olması ayrıca bir gerekliliktir (Derman-Sparks, Nimmo ve LeeKeenan, 2015). Örneğin göçmen çocuklara kültürlenme sürecinde çocuklara ve ailelerine yardım etmek eğitim sürecinin küresel ve demokratik sınıflarında eğitimcilerin sorumluluğudur (Pacino, 2015). Ancak öğretmenlerin çoğunluğu anti ayrımcı çok kültürlü eğitimi benimsediklerini ifade etmelerine rağmen yapılan inceleme ve araştırmalarda aslında pek çoğunun sadece belli bir kültürün yansıtılmasını içeren ve daha çok, çok kültürlülüğü paylaşma konusunda turistik yaklaşımı benimsedikleri görülmüştür (Phoon, Abdullah ve Abdullah, 2013). Oysaki anti ayrımcı eğitim programlarının bir gereği olarak erken çocukluk eğitimcilerinin muhakkak sınıflarında ve okullarında çok kültürlülüğü yansıtan etkinlikleri düzenlemeleri (Barta ve Winn, 1996) ve bunun genel prensip haline gelmesi gerekmektedir.

Gilliam, Maupin, Reyes, Accavitti ve Shic (2016) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada gizli ayrımcılık ile erken çocukluk ortamları arasındaki ilişki incelenmiştir. Eğitimcilerden zenci ve beyaz çocukların masa üstü etkinliği yaptığı birkaç video izlemesi ve potansiyel zorlayıcı davranış olma ihtimali taşıyan davranışları belirlemeleri istenmiştir. Ayrıca eğitimcilerin bireysel olarak çocukların davranışlarını izlemek için harcadıkları zamanı belirlemek için de bir göz izleme cihazı kullanılmıştır. Araştırma sonuçları eğitimcilerin zenci ve erkek çocuklara beyaz ve kız çocuklara göre daha fazla görsel olarak dikkat harcadığını, katılımcıların da en çok zenci çocuğa odaklandıklarını belirttiklerini göstermektedir. Araştırma bulguları gizli ayrımcılığın erken çocukluk eğitimcilerinin doğrudan veya dolaylı olarak davranışlarına yansiyebileceğini düşündürmektedir.

Program liderleri olarak erken çocukluk eğitimcileri, tüm küçük çocuklar ve aileleri için sosyal adalete olan bağlılığını gerçeğe dönüştürebilecek önyargısız eğitim programlarını oluşturmak için merkezde yer alırlar (Derman-Sparks, LeeKeenan ve Nimmo, 2014). Buna bağlı olarak erken çocukluk eğitimcileri kültürler arası farkındalığı arttırmak, ayrımcı davranış ve tutumları önlemek için çocukları desteklemeli ve onlara cesaret vermelidir (Bell, Jean-Sigur ve Kim,

2015). Çünkü çok kültürlü eğitim bireylerin çeşitli kültürleri hoş görü ile karşılama becerilerinin geliştirilmesi için eğitim öğretim sürecinin teorik, pratik ve ortam olarak farklılaştırılmasını gerektirir. Bu nedenle eğitimin sosyal gerçeklik içerisinde kültürlenme yolu ile gerçekleştiğinin altını çizecek olursak erken çocukluk eğitimcileri ön yargıları ve ayrımcı davranış ve tutumları yok eden, çeşitliliğin bir zenginlik olduğuna dair anlayış geliştiren, bireylerin kendileri dışındaki insanlarında değerlerine saygı ve hoş görü göstermeyi sağlayan eğitim öğretim ortamları oluşturmalıdır (Cırık, 2008). Bunu gerçekleştirirken erken çocukluk eğitimcilerinin eğitim materyallerinin güçlü ve sınırlı yanlarını iyi bir şekilde analiz ederek eğitim sürecini ve kullanılan materyalleri çocukların, ailelerin ve toplumun kültürel özellikleri ve ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemesi gereklidir. Bu düzenlemeyi gerçekleştirirken yol gösterici olması adına birkaç sorunun cevaplanması gerekebilir. Bu sorular (Santos, Fowler, Corso ve Bruns, 2000):

- Eğitim öğretim programımız kültürel ve dilsel olarak uygunluğu makul ölçüde karşılıyor mu?

- Ekonomik ve sosyal kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda eğitim programımızı ve materyallerimizi daha iyi hale getirebilmek için gerekli uyarlamaları ve yeniden düzenlemeleri gerçekleştirebilir miyiz?

Anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk eğitim programlarının en temel işbirlikçilerinin başında kuşkusuz aileler gelmektedir. Bu nedenle eğitimcilerin daha çok ailenin eğitime katılımını sağlaması gerekir. Bunun sağlanmasına yönelik olarak alanyazında anti ayrımcı programların uygulandığı sınıflarda ailelerin sürece nasıl dâhil edileceğine dair bazı öneriler yer almaktadır. Bu öneriler şu şekildedir (Barta ve Winn, 1996):

- Ebeveynler, sınıf müfredatının geliştirilmesine katılmaya davet etmek
- Kültürel çeşitliliği yansıtan ve anti ayrımcılığı geliştiren bir aylık eğitim bültenini tasarlamak için bir ebeveyn komitesi kurmak
- Ebeveynleri kültürel çeşitlilik ve insanların bu çeşitliliğe verdiği tepkileri anlatan denemeler, yorumlar ve çizimler yapmaları hususunda teşvik etmek
- Önyargı önleyici anti ayrımcı müfredatın ve bu programdan çocuklarının kazanacağı yararların ne olduğunu açıklamak için veliler ile toplantılar yapmak
- Öğretmenler ve ebeveynler arasında açık iletişimi teşvik etmek. Çünkü bu sayede anlayışlarının ve görüşlerinin önemli olduğunu düşünen ebeveynlerin, destekleyici olması ve çocuğun eğitimine daha fazla ilgi göstermesi daha olasıdır.
- Sınıfta kullanılan öğretim tekniklerini onlara açıklamak ve onlar ile proaktif işbirliği sağlamak.
- Ebeveynlerin kültürel özelliklerini ve inançlarını açıklamasına izin vermek ve bu sayede anti ayrımcı çok kültürlü program hakkında daha fazla bilgi ve kavrayış kazanmalarını sağlamak

- Yakın zamanda okulda gerçekleşecek kültürel tecrübelerin yer aldığı çok kültürlü etkinliklerin programlarını ebeveynler ile paylaşmak
- Her ailenin kendi kültürünü yansıtmaya imkânı tanıyan (Örn: Büyük anne günü gibi) kültürel faaliyetlere yer vermek.

Anti ayrımcı programlarda erken çocukluk eğitimcilerinin çalışmak istedikleri aileleri ve toplulukları tanıması, müdahaleleri planlamadan ve materyal seçmeden önce önemli bir adımdır. Bu sayede, ailenin istediği ya da ihtiyaç duyduğu bilgi doğru analiz edilebilmiş olur ve aileyle paylaşılacak materyallerin ve içeriğin bulunması kolaylaşmış olur (Santos, Fowler, Corso ve Bruns, 2000). Ayrıca ebeveynlerin çocukları üzerindeki kültürel etkilerinden muhakkak haberdar edilmesi gerekir. Çünkü bilgili ebeveynler, çocuklara önyargılı olmayan tutum geliştirmelerinde oldukça etkili bir şekilde yardımcı olabilir ve ebeveynleri, çocuklarının kültürel olarak farklı insanlara yönelik olumlu algılamalar geliştirmelerinde yardımcı olabilecek rolleri konusunda eğitmek anti ayrımcı programlarının yarattığı olumlu davranış değişikliklerinin kalıcı olmasını sağlayabilir (Barta ve Winn, 1996).

2.4. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarında Ailelerin Görevleri

Dünya üzerinde ki bütün aileler bir veya daha fazla kültürel, dilsel, ırksal veya etnik grup üyesidir. Bununla birlikte, herhangi bir belirli kültürel grupla ilişkili etkinliklere veya uygulamalara katılma dereceleri, ailelerin çeşitlilik gösteren özelliklerine göre birçok faktöre bağlı olarak değişir. Bu özellikler şu şekildedir (Santos, Fowler, Corso ve Bruns, 2000):

- Ailenin ait olduğu kültürün içinde yaşadığı süre,
- Ailelerin eğitim düzeyi,
- Ailenin toplum içinde sahip olduğu sosyal statü,
- Ailelerin atalarının geldiği veya yer aldığı ülkeler- bölgeler,
- Toplumda ve ailenin içerisinde konuşulan dil-ler,
- Ailenin ekonomik gelir düzeyi.

Ailelerin tüm bu farklı özelliklerine ve çok kültürlülüğüne rağmen tüm ebeveynler aslında birer öğretmendir hatta çocuklarının ilk öğretmenleridirler ve eğitime önem vererek çocuklarının okulda başarılı olmasına dair beklentiye sahiptirler. Bu nedenle ebeveynler sınıf ortamını değiştirme konusunda erken çocukluk eğitimcilerinin mükemmel bir işbirlikçileridirler (Lin, Lake ve Rice, 2008). Bu iş birliğinin ortaya koyduğu potansiyele istinaden anti ayrımcı bir erken çocukluk programının ve çok kültürlü eğitim anlayışının başarılı bir şekilde eğitim sürecinde uygulanabilmesi için sürece ebeveyn katılımının gerekli olduğu düşünülmektedir. Hem bazı ebeveynlerin sahip olduğu farkındalığı değerlendirmek için hem de ebeveynlerde belirli bir farkındalık yaratmak için aile katılımı anti ayrımcı eğitim programlarında önemlidir (Barta ve Winn, 1996).

2.5. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarında Toplumun Görevleri

Dünya üzerinde yaşayan insanların ırksal (ten rengi, yüz şekli vb.) ve kültürel özellikleri (dil, din, ananeler vb.) birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu farklılık insanların sosyal etkileşim veya inanç tutum gibi özelliklerini de etkilemektedir. Fakat bazen bazı bireyler veya gruplar bu farklılıklara atıfta bulunarak belli bir kültüre ya da bu kültürün üyesi olan bireylere karşı ön yargı içeren ayrımcı tutum ve davranışlar sergileyebilmekte. Bu ayrımcı tutumlar dünyanın her yerinde pek çok sosyal sorunu ve eşitsizliği beraberinde getirmektedir (Tarman ve Tarman, 2011).

Vygotsky, kültürel bağlamda destekleyici etkileşimlerin çocuğun bilişsel gelişimde önemli bir rol oynadığını vurgulamakta (Arievitch ve Stetsenko, 2000) dolayısıyla kişinin nasıl düşünmesi gerektiğini toplumsal etkileşim ve kültürlenme yoluyla edindiğini ve bilişsel becerilerin gelişmesinde sosyal etkileşimin etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Toplumsal kaynaktan beslenen bir olgu olarak kültür eğitim üzerinde büyük bir etki alanına sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden çok kültürlü toplumlar, kişilerin potansiyellerini desteklemek, onların empatik bakış açısı kazanmalarını ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için anti ayrımcı çok kültürlü eğitim programlarına ve müfredatlarına ihtiyaç duymaktadır (Cırık, 2008).

Bu noktada topluma düşen görevler;

- Çok kültürlülüğü desteklemek ve hoş görü ile karşılamak ve bu durumu hâkim kültürün bir parçası haline getirmek
- Ön yargı içeren ve ayrımcılık yansıtan tutum ve davranışları tecrit etmek
- Çok kültürlü anti ayrımcı eğitim programlarını talep etmek, desteklemek ve geliştirmek şeklinde yorumlanabilir.

2.6. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarının Ön Koşulları

İnsan ile ilgili her yerde ve her süreçte insan çeşitliliğinin değerine ve tüm insanların adil muamelesine inanmak önyargı önleyici çalışmalar yapmak için bir ön şarttır (Hohensee ve Derman-Sparks, 1992). Önyargı önleyici çalışmalar yapmanın pek çok yolu vardır ve bu süreçte yazılı, görsel, sesli pek çok araçtan yararlanılabilir. Ancak televizyon, basın ve radyo gibi araçlar aslında her zaman kültürel çeşitliliği etkili bir şekilde sunamaz. Dolayısıyla başkalarına ait farklılıkları ve çeşitlilikleri sadece medya aracılığıyla öğrenenler farklılıklara karşı etkin bir anlayış ve hoş görü geliştiremezler. Buna bağlı olarak gelişen ön yargı içeren tutumlar aslında farklı olarak algılanan durumlar ile sınırlı etkileşimden kaynaklanmaktadır. Doğrudan deneyim, diğer kültürleri daha net ve daha doğru bir şekilde zihinlerde canlandırır ve ebeveynleri ve çocukları kendi fikirlerini ve görüşlerini oluştururken farklılıklar ile etkileşime girmeye teşvik eder (Hohensee ve Derman-Sparks, 1992). Bu nedenle anti ayrımcı erken çocukluk programlarında

farklı kültürleri ve farklılığı anlamak ve bunlara olumlu tutumlar ve davranışlar kazanmak için çocuğun yanında aileleri de hedefe alan farklılık ve çeşitlilik kaynakları ile doğrudan deneyimlerin planlanması ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bahsi geçen istendik durumu yaratabilmek için anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk programları bütün çocukları anti ayrımcılık konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamış ve ebeveyn katılımının önemini kavramış öğretmenler gerektirir. Çünkü öğretmenler, ebeveynlerin çocuklarının tutum ve davranışlarını belirlemede oynadığı önemli rolü fark etmelerine yardımcı olma görevini üstlenmiş durumdadır. Ebeveynleri, anti ayrımcı çok kültürlü sınıfları oluşturma sürecinde iş birlikçi olarak gören ve aile katılımını sağlayan öğretmenler kendileri ve öğrencileri için uzun vadeli faydalar sağlamaktadır (Barta ve Winn, 1996). Bunun yanı sıra anti ayrımcı tutum ve davranışlara çocukları yönlendirmek için eğitimcilerin oldukça hızlı kararlar vermesini gerektirir (Kieff ve Wellhausen, 2000). Yine kültürel ve dil açısından çok çeşitli topluluklarda etkili anti ayrımcı eğitim sunabilmek için, çocuklara ve ailelerine doğrudan çoklu fırsatlar sunmak gereklidir (Lin, Lake ve Rice, 2008). Anti ayrımcı programların uygulanması sürecinde, ekipler mümkün olduğunca çok sayıda farklı paydaşın görüşlerine başvurmalıdır (Corso, Santos ve Roof, 2002).

Anti ayrımcı programların amacına ulaşmasında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta eğitimcilerin yetiştirilmesi sürecidir. Çünkü eğitimci yetiştirme sürecinde çok kültürlü ve anti ayrımcı programı teorik bir formatta öğretmek yeterli değildir. Öğretmen adayının, öğretmen hazırlık programları boyunca aktif olarak ve sürekli olarak kültürel eleştirel bilince, içsel diyaloga ve alan temelli uygulamalara katılmış olması gerekmektedir (Lin, Lake ve Rice, 2008).

Erken çocukluk eğitimcileri mevcut hizmetleri veya materyalleri uyarlar veya değiştirirlerse, hâkim kültürü değiştirmede büyük katkıda bulunurlar. Ayrıca anti ayrımcı eğitim sürecinde lider konumunda ki insanlar, kendi değerleri ve inançlarını keşfetme ve paylaşma "riskini" de almalıdır. (Corso, Santos ve Roof, 2002).

2.7. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarının Avantajları

Alan yazında anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk eğitimi programlarının pek çok avantajlarından bahsedilmektedir. Derman-Sparks'a (1989) göre çok kültürlü erken çocukluk eğitimi programları renkli çocukların daha güçlü benlik geliştirmesine yardım eder ve renkli çocuklara ayrımcılık ile baş etme yollarını edindirir, beyaz çocukların etnik merkezlilik olmaksızın bir kimlik geliştirmesini sağlar. Ayrıca bu programlar ile kız çocukları tüm alanlarda etkin ve yetkin olabileceklerini öğrenir, erkek çocukları kız çocuklarından üstün olmadıklarını öğrenerek yeterlilik geliştirirler, özel gereksinimli çocuklar onlara engel oluşturan toplumsal sorunlar ile baş etme becerisi kazanır, çocuklar güçlü

yanlarını keşfetmenin yollarını öğrenir ve ön yargı ile baş etme yollarını kazanır, her çocuğun mevcut potansiyelini ortaya koyacak ortamlar oluşturulabilir. Cırık'a (2008) göre ise anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk eğitimi programları ülkelerin var olan güçlü yapısına ek değerler sağlar, çok kültürlülüğü destekler ve güçlendirir, çok kültürlülüğü desteklerken hoş görü ve anlayışı ve empatiyi geliştirir, kişilerin gelişimini bütüncül olarak olumlu yönde destekler. Gay'a (1994) göre anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk eğitimi programları ile öğretim tarzı ve kültürel olarak farklı öğrenme stilleri arasında daha yakın bir uyum kurulur, bu programlar sosyal ve akademik sonuçların olumlu olmasını sağlar ayrıca bireysel ve kültürel farklılıklar gözetilerek eğitim programlarının uyarlanmasına yardımcı olur.

Ayrıca alan yazında yer alan bilgiler yorumlandığında da anti ayrımcı programların erken çocukluk döneminde uygulanmasının farklı yararlarından da bahsedilebilir. Bunlar; teorik çerçeve sunma, gelişimsel görevlere uygunluk arz etme, kapsayıcılığı sağlama, gerçekçi beklentiler üzerine yoğunlaşma, çocuk merkezli olma, öz farkındalığı artırma, turistik yaklaşımı engelleme, okul aile işbirliğini güçlendirme, olumlu kimlik kazanmaya yardımcı olma, yetersizliğe sahip bireylere ayrımcılıkla baş etmeyi öğretme, güçlü çocuklara sorumluluk almayı öğretme şeklinde sıralanabilir. Dolayısıyla bahsedilen tüm avantajların ortak yönü olarak eğitim ortamlarında kültürel ve bireysel farklılıkların temsilinin artıyor olması buna bağlı olarak eğitim öğretim sürecinde hem sosyal hem akademik çıktıların olumlu etkilenmesi görülebilir.

2.8. Anti Ayrımcı Okulöncesi Eğitim Programlarının Dezavantajları

Anti ayrımcı çok kültürlü erken çocukluk eğitimi programlarının dez avantaj sayılabilecek bir takım sınırlılıklarından da bahsedilebilir. Müdahale ekiplerinin anti ayrımcı programlara dair genellikle ilk sorunları sadece belli konularda güncel malzemeler ve bilgilere ulaşabilmeleridir. Birçok erken çocukluk eğitimcisi, çocuklarla, ailelerle ve topluluklarla paylaşmak için kaliteli malzemeler bulmanın zorluğuyla karşı karşıya kalmaktadır (Corso, Santos ve Roof, 2002). Sorun sadece bir kaynak yetersizliği olmaktan ziyade bilinç eksikliği daha da temel bir sınırlılık olmaktadır (Froschl, 1984). Ayrıca başkalarına karşı negatif ırksal ve etnik tutumlar etkin bir müdahale ile değiştirilebilmesi mümkün olmasına rağmen bu süreç oldukça uzun sürebilir ve aslında bu bir sınırlılık oluşturur (Gay, 1994). Önyargı önleyici çalışma uygulandığı ortamlarda kaçınılmaz olarak bazı anlaşmazlıklar, dengesizlikler ve çatışmalar üretir (Derman-Sparks, Nimmo ve LeeKeenan, 2015), öğretmenler çok kültürlü eğitim uygulamasında öğretim kaynakları eksikliği ve paydaş desteği eksikliği gibi bazı güçlükler yaşayabilir (Phoon, Abdullah ve Abdullah, 2013) ve bu durum özellikle eğitimcilerin

programlarını sürdürebilmeleri konusunda bir dizi sıkıntı yaşamalarına sebep olabilir.

Ayrıca alan yazında yer alan bilgiler yorumlandığında da bazı ek sınırlılıklardan da bahsedebilir. Bunlar; her sınıfta ve gelişim alanında benzer etki yaratmama, aileyi güçlendirmeyi hedeflememe, sadece okul temelli olma ev ortamını desteklememe, gelişimsel problemleri önlemeyi hedeflememe, gelişimsel problemleri iyileştirmeyi hedeflememe şeklinde sıralanabilir. Dolayısıyla bahsedilen tüm sınırlılıkların daha çok içerik, materyal, süre ve bilinç eksikliği ekseninde yer aldığını söyleyebiliriz.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Küreselleşme çeşitliliği görünür kılarak her alanda olduğu gibi eğitim sürecinde de dış dünya ile karşılaştırma yapma imkânını bize sunarken olumsuz bir sonuç olarak ayrımcılığı ortaya çıkarabilmektedir (Gömlüksiz ve Kılınc, 2012). Bu nedenle pek çok farklı kültürü barındıran bir ülke olarak Türkiye’de öğretmen eğitiminde çok kültürlülük ile ilgili bir dersin yer almaması bu anlamda önemli bir eksiklik olarak ifade edilebilir (Polat ve Kılıç, 2013). Ayrıca anti ayrımcı yaklaşımı benimseyen erken çocukluk eğitimi programlarının geliştirilmesi ve etkililiklerinin araştırılması, öğretmen eğitimi sürecinde öğretmen adaylarına anti ayrımcı tutum ve davranışları kazandıracak müfredatların ve uygulamaların eğitim fakültelerinde yer alması önerilebilir.

Planlı Davranış Teorisinin de açıkladığı gibi tutumlarımız niyetlerimizi, niyetlerimiz ise davranışlarımız belirler (Ajzen, 1991). Özellikle kapsayıcı uygulamalar önündeki en büyük engellerin olduğu yer ön yargı içeren tutumlardır. Bu nedenle ayrımcılığın ortaya çıkmasını engellemek, her türlü farklılığa karşı önyargı içeren tutumlar ile baş etmek, farklılığın çeşitlilik ve zenginlik olduğu fikrini yaygınlaştırabilmek için ülkemizin kültürel zenginliği düşünüldüğünde “Anti Ayrımcı Çok Kültürlü Eğitim” anlayışının ülkemizde öğretmen eğitiminin ve en başta erken çocukluk eğitiminin temel dayanağı haline getirilmesi gerektiği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A. C. (2009). Multicultural education in early childhood: Issues and challenges. *Journal of International Cooperation in Education*, 12(1), 159-175.
- Ajzen, I. (1991), “The Theory of Planned Behaviour”, *Organisational Behaviour and Human Decision Processes*, Vol: 50, No: 2, 179-211.
- Arievitch, I. M., & Stetsenko, A. (2000). The Quality of Cultural Tools and Cognitive Development: Gal’perin’s Perspective and Its Implications. *Human Development*, 43(2), 69-92.
- Barta, J., & Winn, T. (1996). Involving parents in creating anti-bias classrooms. *Children Today*, 24(1), 28.

- Bell, D., Jean-Sigur, R. E., & Kim, Y. A. (2015). Going global in early childhood education. *Childhood Education, 91*(2), 90-100.
- Bennett, C. I. (1986). *Comprehensive multicultural education: Theory and practice*. Boston: *Allyn and Bacon*.
- Cirik, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*(34), 27-40.
- Corso, R. M., Santos, R. M., & Roof, V. (2002). Honoring diversity in early childhood education materials. *TEACHING Exceptional Children, 34*(3), 30-36.
- Derman-Sparks, L. (1989). *Anti-bias curriculum: Tools for empowering young children*. National Association for the Education of Young Children, 1834 Connecticut Avenue, NW, Washington, DC 20009-5786.
- Derman-Sparks, L., & Edwards, J. O. (2010). *Anti-bias education for young children and ourselves*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Derman-Sparks, L., LeeKeenan, D., & Nimmo, J. (2014). *Leading anti-bias early childhood programs: A guide for change*. Teachers College Press.
- Derman-Sparks, L., Nimmo, J., & LeeKeenan, D. (2015). Leadership Matters: Creating Anti-Bias Change in Early Childhood Programs. *Exchange (19460406)*, (226), 8-11.
- Ekmişoğlu, M. (2007). Erken Çocukluk Döneminde Farklılıklara Saygı Kavramı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale*
- Ercan, S. (2015). Öyküleştirme Yöntemine Dayalı Eğitimin Beş Yaş Çocuklarında Farklılıklara Saygı Kazanımına Etkisinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara*
- Froschl, M. (1984). *Including All of Us: An Early Childhood Curriculum about Disability*. Educational Equity Concepts, 440 Park Ave. South, New York, NY 10016.
- Gay, G. (1994). *A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education*. Urban Monograph Series.
- Gilliam, W. S., Maupin, A. N., Reyes, C. R., Accavitti, M., & Shic, F. (2016). Do early educators' implicit biases regarding sex and race relate to behavior expectations and recommendations of preschool expulsions and suspensions. Yale University Child Study Center.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kılınç, H. H. (2012). Küreselleşmenin Eğitim Programları Üzerindeki Etkisine İlişkin Akademisyen Görüşleri: Nitel Bir

- Çalışma/Views Of Academicians On The Effect Of Globalization On Curriculum: A Qualitative Study. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 397-413.
- Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, 175-187.
- Güven, E. D. (2005). Eğitim üzerine yinelenen eleştiriler, alternatif öneriler. *Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı-PİVOLKA*, 4(17), 6-8.
- Hohensee, J. B., & Derman-Sparks, L. (1992). Implementing an Anti-Bias Curriculum in Early Childhood Classrooms. ERIC Digest.
<http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>. (Erişim Tarihi: 28.11.2017)
- <https://lesley.edu/article/teaching-young-children-to-understand-and-accept-differences>. (Erişim Tarihi: 20.04.2019)
- Janmohamed, Z. (2005). Chapter Eight: Rethinking Anti-bias Approaches in Early Childhood Education: A SHIFT TOWARD ANTI-RACISM EDUCATION. *Counterpoints*, 252, 163-182.
- Katz, P. A. (1981). *Development of Children's Racial Awareness and Intergroup Attitudes*. Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education.
- Kieff, J., & Wellhousen, K. (2000). Using “Tool Kits” To Develop Antibias Teaching Strategies Among Preservice Early Childhood Educators. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 21(2), 227-233.
- LeeKeenan, D., & Nimmo, J. (2016). Anti-bias Education in Challenging Times. *Childcare Exchange* (19460406), (232), 66-69.
- Lin, M., Lake, V. E., & Rice, D. (2008). Teaching anti-bias curriculum in teacher education programs: What and how. *Teacher Education Quarterly*, 35(2), 187-200.
- MEB. (2013). Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı. Ankara: *Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. *Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (seçbir)*, 41-53.
- Pacino, M. A. (2007). Reflections on equity, diversity, and schooling. Rowman & Littlefield.
- Pacino, M. A. (2015). Educating Immigrant Children. *International Journal Of Learner Diversity & Identities*, 21(3/4), 11-20.
- Pattnaik, J. (2003). Learning about the “other”: Building a case for intercultural understanding among minority children. *Childhood Education*, 79(4), 204-211.

- Phoon, H. S., Abdullah, M. Y., & Abdullah, A. C. (2013). Multicultural Early Childhood Education: Practices and Challenges in Malaysia. *Australian Educational Researcher*, 40(5), 615-632.
- Polat, İ., ve Kılıç, E. (2013). Türkiye’de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Santos, R. M., Fowler, S. A., Corso, R. M., & Bruns, D. A. (2000). Acceptance, knowledge, and adaptability selecting culturally and linguistically appropriate early childhood materials. *Teaching Exceptional Children*, 32(3), 14.
- Seferoğlu, S. S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30).
- Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (32). DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.37719> (Erişim Tarihi: 18.03.2019.)
- Tarman, İ. ve Tarman, B. (2011). Developing Effective Multicultural Practices: A Case Study Of Exploring A Teacher's Understanding And Practices. *Journal of International Social Research*, 4(17).
- Zeytinoğlu, E. (2010). Ayrımcılık Yasağına Genel Bir Bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 9, Sayı 18, Güz s.115 – 134.